ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

МАШНІЦЬКИЙ Владислав Анатолійович - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 342.95 (477)
DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2023.3.44

У статті визначено, що адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері є системним і багатовимірним явищем, яке поєднує в собі правові, організаційні, інституційні та технологічні складові, спрямовані на забезпечення прозорості, підзвітності та доброчесності діяльності податкових органів.

Доведено, що адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері виступає необхідним інструментом забезпечення законності, прозорості та ефективності діяльності органів податкової служби. У широкому розумінні адміністративно-правова протидія являє собою комплекс дій, що ґрунтуються на нормах адміністративного права, які встановлюють порядок діяльності уповноважених органів, визначають права та обов'язки суб'єктів податкових правовідносин, регламентують адміністративну відповідальність за корупційні проступки та механізми їхнього притягнення до відповідальності.

З'ясовано, що особливість адміністративно-правової протидії полягає в її регулятивному та публічно-владному характері, адже вона здійснюється виключно уповноваженими державними органами, а її механізм передбачає тісну взаємодію податкових, антикорупційних та правоохоронних структур.

Наголошено, що важливою складовою системи протидії корупційним проявам у податковій сфері є прозорість та публічність діяльності контролюючих органів. Прозорість у цьому контексті означає відкритий доступ суспільства до інформації про діяльність податкових органів, їхні рішення, результати перевірок та інші аспекти діяльності, які можуть становити суспільний інтерес. Публічність передбачає активну взаємодію податкових органів із громадськістю та медіа, проведення прес-конференцій, брифінгів, роз'яснювальної роботи серед платників податків.

Ключові слова: адміністративно-правова протидія, корупційні правопорушення, податкова сфера, податкові органи, адміністративна відповідальність, цифровізація податкових процесів, підготовка кадрів.

Постановка проблеми

В умовах сучасного розвитку України, коли державна політика спрямована на зміцнення економічної стабільності, інтеграцію до європейського правового простору та підвищення довіри громадян до органів влади, проблема корупції у податковій сфері набуває особливої актуальності.

Складність ситуації полягає в тому, що податкові правовідносини характеризуються високим рівнем регламентації, значною кількістю адміністративних процедур та широким колом суб'єктів, що беруть у них участь.

Це створює потенційні умови для виникнення корупційних ризиків на різних етапах: від реєстрації платників і подання звітності до проведення перевірок, винесення рішень і стягнення податкового боргу.

Корупційні прояви у цій сфері часто пов'язані з отриманням неправомірної ви-

годи, зловживанням службовим становищем, незаконним наданням податкових пільг, маніпуляціями з даними платників та затягуванням процесів контролю.

У цих умовах адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері виступає необхідним інструментом забезпечення законності, прозорості та ефективності діяльності органів податкової служби.

Водночас сучасні виклики вимагають удосконалення адміністративно-правових механізмів, їх адаптації до міжнародних стандартів та інтеграції інноваційних технологій у податкові процеси.

Ефективна протидія корупції у податковій сфері є не лише питанням правопорядку, але й важливим чинником економічної безпеки держави. Від якості правового регулювання, організації роботи податкових органів та рівня їхньої доброчесності залежить наповнення бюджету, фінансування соціальних програм, розвиток інфраструктури та загалом соціально-економічний розвиток країни.

Саме тому аналіз адміністративно-правових засад протидії корупційним правопорушенням у податковій сфері, виявлення їхніх сильних і слабких сторін, а також визначення перспектив удосконалення є надзвичайно важливими як у науковому, так і в практичному аспектах.

Стан дослідження теми

В українській адміністративно-правовій доктрині окремі проблеми адміністративно-правової протидії корупції досліджувалися у наукових працях таких дослідників, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, І. В. Арістова, О.М. Бандурка, А. Л. Борко, В. М. Гаращук, Є. А. Гетьман, С. М. Гусаров, І. А. Гуцул, О. В. Джафарова, В. О. Іванцов, А.Т. Комзюк, Т.В. Костюк, К.Б. Левченко, Р. С. Мельник, О. І. Миколенко, О.М. Музичук, В.В. Сокуренко, С. Г. Стеценко та інші. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, вчені фактично поза своєю увагою залишили актуальні проблеми встановлення сутності адміністративно-правової протидії корупційним правопорушенням у податковій сфері.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб визначити поняття адміністративно-правової протидії корупційним правопорушенням у податковій сфері. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати позиції науковців та запропонувати авторське бачення адміністративно-правової протидії корупційним правопорушенням у податковій сфері; розглянути окремі складові досліджуваної протидії з урахуванням наявних проблем і викликів, а також перспектив їх розвитку.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором було вперше розглянуто розвиток системи адміністративно-правової протидії корупційним правопорушенням у податковій сфері крізь призму цифровізації податкових процесів, прозорості управлінських рішень, розширення можливостей електронних сервісів для платників податків та впровадження механізмів громадського контролю.

Виклад основного матеріалу

Адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері охоплює сукупність організаційно-правових, превентивних, контрольних та юрисдикційних заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних діянь.

У широкому розумінні це комплекс дій, що ґрунтуються на нормах адміністративного права, які встановлюють порядок діяльності уповноважених органів, визначають права та обов'язки суб'єктів податкових правовідносин, регламентують адміністративну відповідальність за корупційні проступки та механізми їхнього притягнення до відповідальності.

Адміністративно-правова протидія у цій сфері має дві основні площини: превентивну та каральну. Превентивна передбачає організацію антикорупційної роботи в органах Державної податкової служби України, удосконалення процедур адміністрування податків, підвищення прозорості діяльності посадових осіб, зменшення дис-

креційних повноважень та впровадження сучасних інформаційних технологій. Каральна площина охоплює застосування стягнень та інших заходів впливу до посадових осіб у випадках виявлення порушень, пов'язаних із зловживанням владою, одержанням неправомірної вигоди чи використанням службового становища в особистих інтересах [1].

Особливість адміністративно-правової протидії полягає в її регулятивному та публічно-владному характері, адже вона здійснюється виключно уповноваженими державними органами, а її механізм передбачає тісну взаємодію податкових, антикорупційних та правоохоронних структур.

Тому адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері є важливим елементом забезпечення законності, фінансової стабільності та довіри суспільства до державної податкової політики, спрямованим на створення ефективної, прозорої та підзвітної системи адміністрування податків.

Адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері тісно пов'язана з особливостями функціонування самої податкової системи, оскільки податкові відносини передбачають постійну взаємодію між державою та платниками податків, що створює потенційні корупційні ризики на різних етапах - від реєстрації платника і подання звітності до проведення перевірок та стягнення податкового боргу.

Корупційні прояви у цій сфері можуть мати різні форми: від незаконного надання податкових пільг, заниження податкових зобов'язань чи штучного затягування процедур перевірки до отримання неправомірної вигоди за невжиття передбачених законом заходів [2, с. 63].

З огляду на це адміністративно-правові засоби протидії спрямовані не лише на притягнення винних до відповідальності, а й на усунення умов, що сприяють виникненню таких правопорушень.

Важливу роль відіграє нормативно-правове регулювання, яке визначає повноваження податкових органів, порядок здійснення ними контрольних функцій та механізми оскарження їхніх рішень. Чітка регламентація адміністративних процедур мінімізує можливість зловживання владними повноваженнями та сприяє підвищенню правової визначеності для платників податків.

Особливе місце відводиться інституту адміністративної відповідальності, який дає змогу оперативно реагувати на корупційні діяння без необхідності довготривалих кримінальних процедур. При цьому важливою є співпраця податкових органів з іншими суб'єктами – Національним агентством з питань запобігання корупції, Національною поліцією України, органами прокуратури, Державною аудиторською службою України, що забезпечує комплексний характер протидії.

Ефективність адміністративно-правових заходів безпосередньо залежить від належного кадрового забезпечення податкових органів, їх професійної підготовки, морально-етичних стандартів та рівня правової культури.

У перспективі розвиток цієї системи має засновуватися на цифровізації податкових процесів, прозорості управлінських рішень, розширенні можливостей електронних сервісів для платників податків та впровадженні механізмів громадського контролю, що дозволить суттєво знизити ризик корупційних зловживань та забезпечити сталість доходної частини державного бюджету.

Важливим елементом є внутрішній контроль у податкових органах, що реалізується через діяльність підрозділів внутрішньої безпеки та проведення службових розслідувань.

Значну роль відіграють і превентивні заходи, серед яких - антикорупційне навчання персоналу, тестування на доброчесність, психологічні оцінки та моніторинг способу життя посадових осіб, що дозволяє своєчасно виявляти невідповідність задекларованих доходів фактичному рівню життя [3, с. 7].

Адміністративно-правова протидія корупції у податковій сфері також передбачає функціонування системи зовнішнього контролю, що здійснюється іншими дер-

жавними органами та інститутами громадянського суспільства.

Зокрема, НАЗК проводить перевірки декларацій та виявляє конфлікти інтересів, Рахункова палата України та Державна аудиторська служба України здійснюють аудит діяльності податкових органів, а громадські організації та медіа виконують роль суспільного контролера, привертаючи увагу до фактів зловживань.

Водночас дієвим інструментом є інститут адміністративної відповідальності, який дозволяє оперативно реагувати на правопорушення шляхом накладення штрафів, позбавлення права обіймати посади чи застосування інших обмежувальних заходів [4, с. 168].

Окремо слід звернути увагу на взаємодію адміністративних і кримінально-правових механізмів: у випадках, коли виявлені діяння мають ознаки кримінального правопорушення, матеріали передаються до правоохоронних органів для притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Попри наявність достатньо розвиненої нормативної бази, існують проблеми, які знижують ефективність адміністративно-правової протидії. Серед них недостатня координація між різними контролюючими органами, дублювання функцій, формальний характер деяких перевірок, а також корупційні ризики на етапі розгляду справ про адміністративні правопорушення [5, с. 20].

Додатковим викликом є низький рівень довіри суспільства до податкових органів, що ускладнює співпрацю з громадянами у виявленні та повідомленні про факти корупції.

Так, ефективна адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері потребує не лише вдосконалення нормативного регулювання та підвищення професійної підготовки кадрів, а й комплексної модернізації організаційних структур, інтеграції інформаційних систем та розвитку партнерства з громадянським суспільством. Лише за умови системного підходу, що поєднує превентивні, контрольні та репресивні заходи, можна забезпечити реальне зниження корупційних ризиків у податковій сфері та підвищення рівня довіри до державної податкової політики.

Окремого розгляду потребує питання співвідношення правових та організаційно-управлінських заходів протидії корупційним правопорушенням у податковій сфері.

Правові механізми, закріплені у нормах законодавства, визначають межі допустимої поведінки суб'єктів податкових правовідносин, встановлюють юридичні гарантії дотримання законності та передбачають відповідальність за її порушення [6, с. 17]. Водночас організаційно-управлінські заходи спрямовані на створення таких умов діяльності податкових органів, за яких ризик вчинення корупційних правопорушень знижується до мінімуму. Це включає оптимізацію внутрішньої структури, раціональний розподіл повноважень між підрозділами, впровадження системи ротації кадрів на посадах із підвищеним рівнем корупційних ризиків, а також посилення внутрішнього контролю. Такий комплексний підхід забезпечує взаємне доповнення правових та управлінських інструментів і підвищує їхню загальну ефективність [7, с. 12].

Важливою складовою системи протидії корупційним проявам у податковій сфері є прозорість та публічність діяльності контролюючих органів. Прозорість у цьому контексті означає відкритий доступ суспільства до інформації про роботу податкових органів, їхні рішення, результати перевірок та інші аспекти діяльності, які можуть становити суспільний інтерес. Це може реалізовуватися шляхом оприлюднення щоквартальних і щорічних звітів, публікації статистичних даних про кількість виявлених корупційних правопорушень та застосовані заходи впливу, а також забезпечення доступу до відкритих державних реєстрів.

Публічність передбачає активну взаємодію податкових органів із громадськістю та медіа, проведення прес-конференцій, брифінгів, роз'яснювальної роботи серед платників податків. Відкритість і прозорість діяльності створюють додаткові запобіжники для корупційної поведінки та

підвищують довіру громадян до інституцій публічної влади.

Суттєвий вплив на рівень корупційних ризиків у податковій сфері має якість правового регулювання. Наявність прогалин у законодавстві, суперечностей між нормативними актами, надмірна складність або нечіткість адміністративних процедур створюють передумови для зловживань і маніпуляцій [8, с. 129].

Тому одним із ключових напрямів підвищення ефективності адміністративно-правової протидії є проведення системної антикорупційної експертизи податкового законодавства з метою виявлення і усунення норм, що можуть бути використані для корупційних цілей.

Важливим є також узгодження положень податкового законодавства з іншими галузями права, зокрема з фінансовим, кримінальним та адміністративним, для забезпечення комплексності та несуперечливості правового регулювання.

Висновки

Таким чином, адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері є системним і багатовимірним явищем, яке поєднує в собі правові, організаційні, інституційні та технологічні складові, спрямовані на забезпечення прозорості, підзвітності та доброчесності діяльності податкових органів.

Доведено, що адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням у податковій сфері виступає необхідним інструментом забезпечення законності, прозорості та ефективності діяльності органів податкової служби. У широкому розумінні адміністративно-правова протидія являє собою комплекс дій, що ґрунтуються на нормах адміністративного права, які встановлюють порядок діяльності уповноважених органів, визначають права та обов'язки суб'єктів податкових правовідносин, регламентують адміністративну відповідальність за корупційні проступки та механізми їхнього притягнення до відповідальності.

З'ясовано, що особливість адміністративно-правової протидії полягає в її регулятивному та публічно-владному характері, адже вона здійснюється виключно уповноваженими державними органами, а її механізм передбачає тісну взаємодію податкових, антикорупційних та правоохоронних структур.

Наголошено, що важливою складовою системи протидії корупційним проявам у податковій сфері є прозорість та публічність діяльності контролюючих органів. Прозорість у цьому контексті означає відкритий доступ суспільства до інформації про роботу податкових органів, їхні рішення, результати перевірок та інші аспекти діяльності, які можуть становити суспільний інтерес. Це може реалізовуватися шляхом оприлюднення щоквартальних і щорічних звітів, публікації статистичних даних про кількість виявлених корупційних правопорушень та застосовані заходи впливу, а також забезпечення доступу до відкритих державних реєстрів. Публічність передбачає активну взаємодію податкових органів із громадськістю та медіа, проведення прес-конференцій, брифінгів, роз'яснювальної роботи серед платників податків.

Визначено, що перспективи розвитку адміністративно-правової протидії корупційним правопорушенням у податковій сфері тісно пов'язані з формуванням проактивної моделі антикорупційної політики, орієнтованої на випереджувальне усунення корупційних ризиків. Її реалізація передбачає синергію правових, організаційних, технологічних і освітніх заходів, активну участь інститутів громадянського суспільства та бізнес-спільноти у процесах контролю та оцінки діяльності податкових органів. Однією з ключових перспектив розвитку цієї сфери є подальша цифровізація податкових процесів. Впровадження електронного документообігу, автоматизованих систем ризик-орієнтованого відбору платників для перевірок, блокчейн-технологій для фіксації фінансових операцій та електронних реєстрів рішень податкових органів здатне суттєво зменшити людський фактор і, відповідно, можливості для корупційних зловживань.

Література

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

2. Лихошерст Л. М. Особливості запобігання та протидії корупції в органах Державної податкової служби України. *Право і суспільство*. 2012. № 5. С. 61-66.

3. Назарова К. О., Шушакова І. К., Левченко Ю. А. Внутрішній податковий контроль в забезпеченні ефективного менеджменту компанії. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 43. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-2.

4. Комарницька І. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 894. С. 165-170.

5. Заросило В. О. Механізм адміністративно-правового регулювання пробації в Україні та його особливості. *Наукові праці МАУП*. 2019. Вип. 58(2). С. 18–23. DOI: https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-18-23.

6. Заверуха О. Б. Складники правового статусу платників податків у контексті забезпечення реалізації їхніх законних інтересів. *Правова позиція*. 2023. № 2 (39). С. 15-19. DOI: https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.3.

7. Карачарова К. А. Податковий менеджмент : конспект лекцій. Харків : УкрДУЗТ, 2020. 52 с.

8. Олейнікова Л. Г. Конкурентоспроможність податкової системи: теорія та практика: монографія. Запоріжжя : ФОП Мокшанов В.В.; Київ : ДННУ «Акад. фін. Управління»), 2020. 536 с.

SUMMARY

The article determines that administrative and legal counteraction to corruption offenses in the tax sphere is a systemic and multidimensional phenomenon that combines legal, organizational, institutional and technological components aimed at ensuring transparency, accountability and integrity of the activities of tax authorities.

It is proven that administrative and legal counteraction to corruption offenses in the tax sphere is a necessary tool for ensuring the legality, transparency and efficiency of the activities of tax service bodies. In a broad sense, administrative and legal counteraction is a set of actions based on the norms of administrative law that establish the procedure for the activities of authorized bodies, determine the rights and obligations of subjects of tax legal relations, regulate administrative liability for corruption offenses and mechanisms for their prosecution.

It was found that the peculiarity of administrative and legal counteraction lies in its regulatory and public-authority nature, since it is carried out exclusively by authorized state bodies, and its mechanism involves close interaction between tax, anti-corruption and law enforcement structures.

It was emphasized that an important component of the system for combating corruption in the tax sphere is transparency and publicity of the activities of regulatory bodies. Transparency in this context means open access by society to information about the activities of tax authorities, their decisions, inspection results and other aspects of activity that may be of public interest. Publicity involves active interaction of tax authorities with the public and the media, holding press conferences, briefings, and explanatory work among taxpayers.

Keywords: administrative and legal counteraction, corruption offenses, tax sphere, tax authorities, administrative responsibility, digitalization of tax processes, personnel training.